

9. Human Trafficking into and within the United States: A Review Of The Literature. URL: <https://aspe.hhs.gov/system/files/pdf/75891/index.pdf> (in English).
10. *The State of Cybersecurity in Mexico: An Overview*. URL: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/cybersecurity_in_mexico_an_overview.pdf (in English).

УДК 327.88(470+571:477:100):[316.485.26:316.776.23

Карпчук Наталія,

доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
43024, Україна, Волинська обл., м. Луцьк, вул. Винниченка, 28, каб., 6
karpchuknata@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-9998-9538

КОНСЦІЄНТАЛЬНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ Й СВІТІ

Із кожним новим десятиліттям мас-медіа (і традиційні, і новітні) перетворюються у все потужніший інструмент впливу на індивідуальну й масові свідомість, демонструють потенціал створення «іншої» реальності й переконання споживачів інформації в правдивості цієї реальності. По суті, сучасні мас-медіа в різноманітності своїх форм стають засобом консцієнтальної війни як нової форми геополітичного протистояння. Саме мас-медіа допомагають Російській Федерації реалізувати давнє прагнення нав'язати свої ідеали й цінності не лише внутрішній громадськості, а й зовнішній аудиторії та зробити ці цінності домінуючими. Росія перетворила свої мас-медіа в інструмент пропаганди й просуває імідж західних країн як «небезпечних» й «агресивних» стосовно Росії. РФ подає постійно змінювану сюжетну лінію, щоб заплутати, створити враження, що немає достовірних фактів, а отже, немає правди.

Сучасна російська практика консцієнтальної війни охоплює три основні сфери: медіа, інформаційну політику яких загалом формують в Кремлі; соціальні медіа та інтернет-форуми, функція яких – гарантувати, що російські наративи мають широке охоплення й проникнення; мовні навички, які дають змогу ефективно самотійно взаємодіяти з цільовою аудиторією за допомогою потрібної мови.

Консцієнтальна війна РФ має три вектори спрямування: 1) свідомість своїх громадян, яким суттєво ускладнили доступ до альтернативних джерел інформації, 2) свідомість громадян України, на яких впливають дезінформацією й фейками та 3) свідомість закордонної публіки, яку залякують різноманітними негативними сценаріями розвитку подій в країнах.

В усіх кампаніях РФ проти внутрішньої й зовнішньої громадськості потужно використовується специфічне тлумачення історичного минулого й місця Росії в регіональному й глобальному розвитку; особливо акцентують увагу на месіанстві, яке має релігійний компонент.

Для Європи основним меседжем є проголошення необхідності «захисту та звільнення Європи». Для України – це ідеологія розділеної нації чи «руського мира» як уявлення про єдність за походженням усіх росіян, що нівелює всі сучасні правові засади національного державотворення.

Ключові слова: консцієнтальна війна, мас-медіа, індивідуальна й масова свідомість, пропаганда.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Повернення Росії до наполегливих спроб домінувати над сусідами та знову включити їх до сфери свого підпорядкування не було раптовим, а радше – стійким процесом ескалації тиску, який відбувався паралельно зі зростанням упевненості й могутності Росії, джерело яких – надходження від енергоресурсів упродовж 15 років зростання цін на нафту з 1999 р. Після короткого періоду оптимізму щодо співпраці із Заходом після терактів 11 вересня в США, Росія

почала випробовувати низку ворожих важелів проти нових незалежних держав на її західному кордоні. Найвідомішими є енергетичні відключення; інші засоби тиску включають економічну війну, фінансову й соціальну дестабілізацію, кібератаки в різних формах тощо. Російські військові втручання й пов'язані з ними інформаційні війни впродовж останніх п'яти років не були аномалією. Натомість вони приклади того, як Росія здійснює давній намір кинути виклик Заходу, бо зараз відчуває себе досить сильною для цього. Для західних урядів і лідерів важливо б визнати, що цінності й стратегічні інтереси Заходу й Росії принципово несумісні [7].

Різноманітні способи деструктивного впливу Російської Федерації на своїх суперників часто описують поняттями «інформаційної війни» й «гібридної війни». Росія розмістила тактику інформаційної війни в центрі її зовнішньої політики. Доктрина інформаційної безпеки Російської Федерації, опублікована ще у 2000 р., описує національні інтереси в інформаційній сфері. Головні цілі доктрини – захищати стратегічно важливу інформацію для захисту від шкідливої іноземної інформації, а також поширювати патріотизм та російські цінності. Зокрема, у Доктрині наголошено на важливості «духовного оновлення Росії», «громадянської відповідальності за долю країни» й «моральних цінностей суспільства та патріотичних традицій» [1]. Крім того, документ попереджає, що іноземні спецслужби використовують засоби масової інформації, щоб завдати шкоди національній безпеці та поширюють дезінформацію. Усе це свідчить про розгортання Росією своїх мас-медіа як пропагандистського інструменту й створює імідж західних країн як «небезпечних» й «агресивних» стосовно Росії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із часу вторгнення РФ до України проблематика інформаційної й гібридної війни перебуває у сфері наукового інтересу закордонних та українських дослідників (В. Горбуліна, Г. Яворської, Б. Парахонського, В. Яблонського, М. Розумного, О. Ляшенко, К. Кононенка, В. Горовенка, О. Власюка, М. Снегової, М. Галеотті, Г. П. Херда, Дж. С. Маршалла, К. Джайлса, С. Саарі, П. Фургаша та ін.).

Одним із найпотужніших інструментів впливу РФ на громадську думку й свідомість як внутрішньої, так і зовнішньої аудиторії є мас-медіа, тому для опису агресивної активності Росії використовуватимемо саме термін «консцієнтальна війна». Проблематика консцієнтальної війни досліджувалася А. Колодій, О. Сенченко, О. Бондаренко, О. Задерейко, О. Вартановою та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати медіа-інструменти, які використовує РФ для впливу на свідомість громадян України й закордонної громадськості.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Консцієнтальна війна – це нова форма геополітичного протистояння, що здійснюється за допомогою засобів масової інформації, які використовуються для трансформації й управління свідомістю людини. Консцієнтальною зброєю такої війни є технології впливу на свідомість. Упровадження у свідомість людини спеціально створених образів руйнує її природні механізми захисту та готує ґрунт для подальшої трансформації. Цей процес відбувається у випадках, коли людина сама не здатна підключити власні рефлексивні механізми захисту й знайти сили відкинути руйнівний образ, що силоміць упроваджується в її свідомість [6, с. 2–3].

Консцієнтальна війна – війна на ураження свідомості, руйнування ідентичності, а також самої здатності людини до самоідентифікації. До особливостей консцієнтальної війни відносять такі риси, як латентність упродовж тривалого часу; різноманітність, гнучкість та непередбачуваність засобів впливу; застосування насильницьких методів викривлення інформаційно-комунікаційного простору; стирання чіткого розмежування «друг–ворог»; руйнування духовних цінностей, уявлень про добро й зло, здатності людини до вільної самоідентифікації та ін. [3].

Консцієнтальна війна призводить до:

- зниження загального рівня свідомості людей, котрі живуть на певній території;
- руйнування в них стійкої системи світоглядних цінностей і заміщення їх різними ціннісними симулякрами;
- знищення родової й культурної пам'яті людей, психотизація та невротизація суспільства;

- руйнування традиційних механізмів самоідентифікації й заміщення їх механізмами ідентифікації нового типу через створення різноманітних «груп участі»;
- упровадження в суспільство спеціально сконструйованої матриці цінностей, норм поведінки й реакцій як єдиної можливої моделі життєдіяльності населення;
- знищення здатності ставити глобальні та стратегічні цілі;
- руйнування суб'єктності цілих етносів і народів;
- здійснення цивілізаційного перевербування етносів та народів [2].

Сучасна російська практика конспієнтальної війни охоплює три основні сфери:

- медіа, зосереджені на внутрішній та зовнішній аудиторіях; медіа мають значну присутність в Інтернеті, серед яких RT найвідоміший;
- використання соціальних медіа й інтернет-форумів як мультиплікатора, щоб гарантувати, що російські нарративи мають широке охоплення та проникнення;
- мовні навички, щоб самостійно взаємодіяти з цільовою аудиторією за допомогою потрібної мови [7].

Г. Павловський, колишній радник Путіна й архітектор «путінізму», зазначив: «У Росії є неопроп – техніка посилення телевізійної пропаганди. Це накачує населення вірністю, підтримуючи масову свідомість у стані істерії. Російські люди переїжджають у світ зловісного політичного серіалу, і саме там вони живуть» [8, с. 10]. Роль російських медіа полягає в тому, щоб продемонструвати, що Західна ліберально-демократична модель є не функціональною. Для цього поширюють такі фейки: євреї тікають із Європи; етнічних росіян-мігрантів у Берліні гвалтують; європейські фондові біржі в Лондоні, Франкфурті та Варшаві зазнають кібератак і можуть бути зруйновані; критична національна інфраструктура (АЕС, енергетична та транспортна інфраструктура) може вийти з ладу; негативні наслідки «Brexit»; очікуваний масштабний приїзд мігрантів і біженців навесні й улітку 2016 р. та відповідний стрес для Шенгенської зони; посилення антинімецьких й антиєвропейських настроїв у Польщі чи антипольських настроїв у Литві та ін. Ці медіа-меседжі демонструють реальні труднощі, які Росія може експлуатувати, щоб посилити наявну напруженість [8, с. 12]. Станом на сьогодні в Росії працює 10 центрів, які розробляють сценарії та способи ведення конспієнтальної війни [4].

Конспієнтальна війна РФ має три вектори спрямування: 1) свідомість своїх громадян, 2) свідомість громадян України і 3) свідомість закордонної публіки.

Використовуючи власний доктринальний жаргон, Росії вдалося «забезпечити свій національний інформаційний простір» і «запобігти порушенням» в ньому. Інакше кажучи, населення ефективно ізолювано від джерел інформації, крім тих, що слідує за Кремлівською лінією. Ця ізоляція не є повною, бо зацікавлені росіяни все ж можуть отримати доступ до іноземних медіа, якщо бажають. Проте жорсткі ліцензійні вимоги до закордонних медіа, більш жорсткі обмеження в користуванні Інтернетом і придбанні контролю над ними медіа-компаній, прихильних до Кремля, зробили цей процес набагато важчим, ніж, наприклад у 2015 р. Деніел Шеарф, керівник бюро «Голос Америки» в Москві, описує цю ситуацію як нову «залізну медіа-завісу», за якою росіяни не впізнають альтернативну реальність, бо російські медіа (ще задовго до операцій в Україні) перетворилися на творців штучної реальності [7, с. 34].

Повага до фактів є основною вимогою західних комунікаційних стратегій, проте російські кампанії в Україні не повинні навіть віддалено нагадувати істину, щоб мати успіх. На думку О. Бондаренка, Росія почала війну проти України на ураження свідомості ще у 2007 р. Росії вдалося діаспоризувати громадян України за регіональним та мовно-національними ознаками. Сьогодні Росія активно використовує міфи про «Захід проти», «Вітчизняна війна 1812 р.», «Велика вітчизняна війна 1941–1945 рр.», «Російський мир і духовні скрепи», «Фашистська Україна», «Міф про Новоросію», «Російський Крим», «Братні народи: Росія, Білорусь, Україна», «міф про боротьбу за мир Росії», який потрібно інтерпретувати як примус до миру [4].

Альтернативні реалії також були представлені аудиторіям поза межами Росії. Західні суспільства вірять у власні незалежні медіа, їхні редактори прагнуть дотримуватися балансу думок й інтересів і подавати обґрунтовані неупереджені погляди на події. Однак коли думки, представлені в послідовній версії подій, які повторюються на всіх рівнях російської медіа-машини (від президента

до найнижчого «солдата кремлівської армії тролів»), західні редактори новин не мали іншого вибору, окрім як повідомляти саме таку версію. Окрім того, російські державні медіа можуть платити за місце в іноземних газетах для поширення своєї позиції. Потужну роль відіграли й соціальні медіа: російські тролі, безпосередньо взаємодіючи зі спільнотами на різних форумах, уключаючи онлайн-дошки для обговорень, Twitter тощо, діяли як мультиплікатор і посилювали бажані для Кремля упередження, страхи, ненависть, агресію та ін. [7].

В усіх кампаніях РФ проти внутрішньої й зовнішньої громадськості потужно використовується специфічне тлумачення історичного минулого й місця Росії в регіональному та глобальному розвитку.

На початку XXI ст. керівництвом РФ узято курс на зміцнення влади й посилення впливу держави на міжнародній арені, що пояснюється існуванням так званої окремої «великої російської цивілізації». Російська цивілізація – це держава разом із «руським миром»: мережею людей і спільнот за межами РФ, які включені в російський мовний та культурний простір. Його основою є поняття «Свята Русь» і пов'язана з ним етнокультурна спільність росіян, українців та білорусів [5, с. 135].

Доктрина відродження Росії після розпаду СРСР (який росіянами визначається як геополітична катастрофа) та її реваншу на пострадянському просторі ґрунтується на таких засадах: «розділеність російського народу» і його право на возз'єднання; «штучність» нових державних кордонів, що тлумачиться як велика історична поразка Росії й загроза її безпеці; необхідність захисту співвітчизників, включно із силовими методами. Як наслідок, сформульовано національний проект «збирання земель» – Євразійський союз.

Сучасна ідеологічна політика реконструкції російської імперської ідентичності ґрунтується на таких складниках, як 1) історія; 2) месіанство (яке має й релігійний компонент [5, с. 135]).

Використання історії з ідеологічною та пропагандистською метою має давні традиції в Росії й пов'язане зі створенням і поширенням історичних міфів, які підміняють об'єктивне історичне знання. Базовими історичними міфами є міфологізована історія Древньої Русі та міф про єдине походження росіян, українців і білорусів; цивілізаційна велич дореволюційної Російської імперії; мультикультуралізм Російської імперії; державницька міць і спроможність російського народу ціною великих жертв у короткі строки перетворити відсталу й зруйновану країну у світового економічного й політичного лідера; одноосібна перемога над Гітлером і порятунок європейської цивілізації; світове лідерство в період Холодної війни; відродження Російської імперії після «помилкової» орієнтації на ліберальні цінності.

Другим елементом реконструкції імперської ідентичності є прагнення наповнити історичний образ Росії духовним, месіанським змістом. Із цією метою на межі тисячоліть у громадсько-політичний дискурс уведено концепт «руського мира», який формується на основі єдиної мови й культури, історичної пам'яті, віри та відданості сучасній російській державі. Цей концепт перекликається з російською імперською ідеологією, яка ґрунтувалася на «православ'ї», «самодержавності» й «народності». Ідея «руського мира» палко пропагується та просувається/нав'язується Російською православною церквою, зокрема патріархом Кирилом. (Концепція «руського мира» по суті копіює ідею об'єднання «роз'єднаної» Німеччини А. Гітлера чи об'єднання «розділеного сербського народу» С. Мілошевича) [5, с. 137].

Основною метою застосування консцієнтальної зброї є вилучення людей із традиційної для них культурноконфесійної спільноти й перетворення їх із народу на розрізнених і роздрібнених соціальних індивідів, які б мали відчужені почуття щодо колишнього етносу [6, с. 3]. Ідеологія розділеної нації чи «руського мира» – це уявлення про єдність за походженням усіх росіян, що нівелює всі сучасні правові засади національного державотворення. Стосовно України – це розрахована на роки світоглядна програма знищення її цілісності, суверенітету й державності. Ідеологи «руського мира» стверджують, що української нації не існує, що це вигадка австрійців/поляків/євреїв, тому Україна повинна бути ліквідована. Ідеологія «руського мира» фактично пропагує, що українці – це природні вороги росіян. У площині консцієнтальної війни ідеологія «розділеної нації» просуває ідею нарощування наступальних дій на Сході України, що, своєю чергою, посилює радикалізм у російському суспільстві.

Іншим компонентом месіанства є проголошення необхідності «захисту та звільнення Європи». Популярними є такі тренди: незалежно від суті питання, усі опоненти проголошуються фашистами; тільки Росія спроможна сьогодні захистити Європу і європейську цивілізацію. Із цією метою Росія поширює такі міфи: Росія – останній захисник християнських цінностей; проблеми міграційної кризи й боротьби з тероризмом неможливо розв'язати без співпраці країн ЄС із РФ; Європу потрібно звільнити від впливу США, чия зовнішня політика відриває Європу від Росії.

За словами заступника Генерального секретаря НАТО О. Вершбоу, Росія подає «нескінченно змінювану сюжетну лінію, покликану придушити й заплутати, створити враження, що немає достовірних фактів, а отже, немає правди» [9]. Відповідь на цю пропаганду – деконструкція пропаганди, розвінчання хибного історичного нарративу Москви через подачу лише правди й фактів.

Росія продовжує активно шукати підтримки та залучати мозкові центри й науковців, впливових високопосадовців, які, завдяки особистісним мотиваціям, поширюють російські нарративи у своїх країнах навіть ціною руйнування довіри власної громадськості до себе. Такий підхід підсилюється публічною дипломатією, яку здійснюють НУО, створенням російських молодіжних груп, організацій національних меншин і сепаратистів [10].

Під час «холодної війни» стратегія перемоги над радянською пропагандою будувалася на двох ключових принципах: по-перше, «нехай відкрите суспільство “говорить” саме за себе»; по-друге, «викрийте брехуна». Як і російські наступальні дії, відповідь Заходу повинна бути пристосована й прив'язана до конкретних аудиторій за каналом комунікації та рівнем інтелектуальної активності. Розповідати правду недостатньо; повідомлення повинно бути доступним для розуміння. Національні стратегічні комунікації також мають бути оборонними: повинна надаватися підтримка мас-медіа, які прагнуть оцінити вірогідність російських претензій; треба відстежувати й перешкоджати поширенню російської дезінформації в політичному середовищі (на наднаціональному рівні співпраці з НАТО та ЄС). Однак сьогодні така діяльність виконується загалом лише волонтерськими організаціями чи структурами приватного сектору, такими як «The Interpreter» або «Bellingcat» [7, с. 59–60].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розвиток сучасних мас-медіа перетворив їх у потужний інструмент консцієнтальної війни, націленої на вплив та зміну індивідуальної й масової свідомості через створення штучної реальності, яка не збігається з реальністю об'єктивною. Діяльність мас-медіа РФ усередині країни та за кордоном демонструє весь потенціал медійного деструктивного впливу. І допоки Україна й країни Заходу залишатимуться лише на стадії аналізу цього впливу та не вдаватимуться до контрактивної діяльності, потужність і винахідливість російської пропаганди лише зростатиме, а отже, і залишатиметься широке поле для наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации (утв. Президентом РФ 09.09.2000 N Пр-1895). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28679/
2. Карякин, В. (2012). Трансформация западного миротворчества: от поддержания мира до гуманитарных интервенций. *Стратегическая стабильность*, № 3 (60), с. 2–12.
3. Колодій, А. Війна на ураження свідомості продовжується. Звідси витівки «Інтегра». URL: https://zik.ua/news/2015/01/02/antonina_kolodiy_vйна_na_urazhennya_svidomosti_prodovzhuetsya_zvidsy_vytivky_integra_553739
4. Науковець розказав як протистояти російській інформаційно-психологічній війні проти України. URL: https://glavcom.ua/specprojects/press_center/naukovets-rozkazav-jak-protistojati-rosijskij-informatsijno-psihologichnij-vijni-proti-ukrajini-389347.html
5. Світова гібридна війна: український фронт/за заг. ред. В. П. Горбуліна. Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ: НІСД, 2017, 496 с.
6. Сенченко, О. (2014). *Структури, засоби і моделі застосування консцієнтальної зброї в системі соціальних комунікацій*. Вісник Книжкової палати, № 7. URL: http://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/BooksShow4/vkp_2014_7_13.pdf

7. Giles, K. Russia's 'New' Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/2016-03-russia-new-tools-giles.pdf>
8. Herd, G. P., Marshall, G. C. (2016). Russian information operations seek strategic realignment in Europe, *Counterring Russian Propaganda, Per Concordiam, Special issue*. URL: <https://www.marshallcenter.org/mcpublishweb/en/nav-publications-per-concordiam-on-pw-en.html>
9. Remarks by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow at the Public Diplomacy Forum 2015', NATO, 17 February 2015. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117556.htm.
10. Saari, S. (2015). Russia's public diplomacy: soft tools with a hard edge', *Border Crossing*, April. URL: <https://www.fiia.fi/en/news/russias-public-diplomacy-soft-tools-with-a-hard-edge>

Матеріал надійшов до редакції 10.09.2019 р.

CONSCIENTIAL WARFARE OF THE RUSSIAN FEDERATION IN UKRAINE AND THE WORLD

With each new decade, the mass media (both traditional and newest ones) are becoming an increasingly powerful tool for influencing the individual and the mass consciousness, demonstrating the potential to create a «different» reality and to convince consumers of information in the truth of that reality. Essentially, modern media in their variety of forms are becoming a means of consciential warfare as a new form of geopolitical rivalization. It is the media that help the Russian Federation realize its long-standing desire to impose its ideals and values not only on the internal public but on the external audience as well and make those values dominant. Russia has transformed its media into a tool for propaganda and promotes the image of Western countries as «dangerous» and «aggressive» towards Russia. Russia submits a constantly changing storyline to confuse, to give the impression that there are no true facts, and therefore, no truth.

Contemporary Russian practice of consciential warfare covers three main areas: media, which information policy is generally shaped by the Kremlin; social media and online forums which function is to ensure that Russian narratives have broad reach and penetration; language skills that enable propagandists to effectively engage with the target audience with the language the audience prefers.

The consciential warfare of the Russian Federation has three vectors of direction: 1) the consciousness of its citizens, for whom the access to alternative sources of information have significantly been complicated, 2) the consciousness of the citizens of Ukraine, who are affected by disinformation and fakes, and 3) the consciousness of the foreign public, which is intimidated by various negative scenarios in their countries.

In all Russia's campaigns against the internal and external public, a specific interpretation of Russia's historical past and its place in regional and global development is heavily used; especially the focus is made on messianism, which has a religious component.

For Europe, the main message includes the proclamation of the need to “protect and liberate Europe”. For Ukraine, it is the ideology of a divided nation or of the “Russkiy mir” (Russian world) as a notion of unity by origin of all Russians, which eliminates all modern legal foundations of the national state formation.

Key words: consciential warfare, mass media, individual and mass consciousness, propaganda.

REFERENCES

1. Doktrina informatsionnoy bezopasnosti Rossiyskoy Federatsii (utv. Prezidentom RF 09.09.2000 N Pr-1895). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28679/
2. Karyakin, V. (2012). Transformatsiya zapadnogo mirotvorchestva: ot podderzhaniya mira do gumanitarnykh interentsiy. *Strategicheskaya stabil'nost'*, № 3 (60), p. 2–12.
3. Kolodiy, A. Viyna na urazhennya svidomosti prodovzhuyet'sya. Zvidsy vytyvky «Intera». URL: https://zik.ua/news/2015/01/02/antonina_kolodiy_viyana_na_urazhennya_svidomosti_prodovzhuietsya_zvidsy_vytyvky_intera_553739
4. Naukovets' rozkazav yak protystoyaty rosiys'kiy informatsiyno-psykholohichniy viyni proty Ukrainy. URL: https://glavcom.ua/specprojects/press_center/naukovets-rozkazav-jak-protistojati-rosijskij-informatsijno-psykholohichnij-vijni-proti-ukrajini-389347.html
5. Svitova hibrydna viyna: ukrayins'kyi front/za zah. red. V. P. Horbulina. Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'. Kyiv: NISD, 2017, 496 p.
6. Senchenko, O. (2014). Struktury, zasoby i modeli zastosuvannya konstsiyental'noyi zbroyi v systemi sotsial'nykh komunikatsiy. Visnyk Knyzhkovoyi palaty, № 7. URL: http://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/Books>Show4/vkpb_2014_7_13.pdf

7. Giles, K. Russia's 'New' Tools for Confronting the West Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/2016-03-russia-new-tools-giles.pdf>
8. Herd, G. P., Marshall, G. C. (2016). Russian information operations seek strategic realignment in Europe, *Counterring Russian Propaganda, Per Concordiam, Special issue*. URL: <https://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/en/nav-publications-per-concordiam-on-pw-en.html>
9. Remarks by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow at the Public Diplomacy Forum 2015', NATO, 17 February 2015. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117556.htm.
10. Saari, S. (2015). Russia's public diplomacy: soft tools with a hard edge', *Border Crossing*, April. URL: <https://www.fiia.fi/en/news/russias-public-diplomacy-soft-tools-with-a-hard-edge>

УДК 316.485.26:316.77

Ніколаєнко Наталія,

доктор політичних наук, професор кафедри політології
Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського,
(Миколаїв, Україна),
ORCID - 0000-0002-2558-4749
nikvlad96@ukr.net

Василевич Юлія,

кандидат історичних наук, доцент кафедри політології,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
(Миколаїв, Україна),
vasilevich.80@gmail.com
orcid.0000-0003-3454-1019

Комарчук Олександр,

аспірант кафедри політології,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
(Миколаїв, Україна)
Orcid 0000-003-10-45-96-35

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Визначено, що питання про комунікативні стратегії в умовах російсько-української гібридної війни набуває сьогодні все більшої актуальності, адже їх вибір визначається основними цілями впливу на свідомість мас із боку російської влади та засобів масової комунікації (далі – ЗМК). Мета дослідження полягає в аналізі видів комунікативних стратегій маніпулятивних технологій російських ЗМК у дискурсі гібридної війни, визначенні основних комунікативних тактик та заходів, що сприяють реалізації стратегій та забезпечують ефективність їх впливу на формування громадської думки населення нашої держави. Виокремлено та описано основні комунікативні маніпулятивні технології, що використовуються сучасними ЗМК, зокрема стратегія формування «образу ворога», стратегії формування історичної спадщини, проведення інформаційної кампанії в соціальних мережах та, що апелює до національної самосвідомості й патріотизму.

Виокремлено низку передумов ефективної реалізації окреслених стратегій, серед яких – популяризація масової російської культури, розповсюдження російської мови; низький рівень медійної грамотності та політичної освіти; відсутність державних програм популяризації українського книговидавництва, кіновиробництва, розвитку театру, мистецтва тощо. Із боку РФ формується жорсткий інформаційний контент, який можна визначити як «інформаційна окупація».

Аналіз національного медіа-контенту за 2014–2018 рр. показав, що комунікативні стратегії російських ЗМК продовжують працювати, разом із відкритим нехтуванням нормами міжнародного права, тому їх місце та роль у сучасному політичному процесі визначається не лише їх використанням у політичному полі України, а й рівнем маніпулятивного потенціалу в контексті цільового впливу на свідомість громадян.